

спорттық ұйымдар әлемде үлкен рөл атқарады. Халықаралық футбол федерациясы (FIFA) - әлемдік деңгейдегі ұйым, ол діни көзқарастарына, түсіне, экономикалық жағдайына және адамның шығу тегіне қарамастан адамдарды біріктіреді.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Халықаралық қатынастардағы FIFA-ның рөлі // FIFA URL: <https://www.fifa.com/about-fifa/organisation> (дата обращения: 24.11.22).
2. Эйзенберг к. ФИФА 100 жаста. Футбол ғасыры: транс. Н. Гринцера. / К. Эйзенберг, П. Ланфранши, Т. Мейсон, А. Валь. — М.: "Махаон", 2006. — 314 б.
3. Томлинсон А. ФИФА (халықаралық футбол қауымдастығы Федерациясы): адамдар, мифтер және ақша. - Абингдон: Рутледж, 2014. 206 б.
4. Халықаралық қатынастардағы FIFA-ның рөлі// URL: https://fitpublishing.com/sites/default/files/pages_from_sportdiplomacy-011317-bw20.pdf
5. Халықаралық қатынастардағы FIFA-ның рөлі// . URL: https://trace.tennessee.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=2642&context=utk_chanhonoproj

КОРОНАВИРУСТЫҚ ПАНДЕМИЯ КЕЗІНДЕГІ ӘЛЕМ

Камбарова М.Е.

Ғылыми жетекшісі: г.ғ.м., оқытушы Зипатолла Ш.К.
Академик Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Электрондық адресі: Kambarova444@gmail.com
Қарағанды қ.

Коронавирустық ауру (COVID-19) - SARS-CoV-2 вирусынан туындаған жұқпалы ауру [1]. 2019 жылғы коронавирус (COVID-19) тудырған жаңа адам ауруы алғаш рет Қытайдың Ухань қаласында 2019 жылы тіркелді, содан кейін бүкіл әлемге таралды. Бұл 1918 жылғы тұмау пандемиясынан кейінгі бесінші құжатталған пандемия болды. 2021 жылдың қыркүйегіне қарай, COVID-19 алғаш анықталғаннан кейін екі жылға жуық уақыт өткен соң, 200 миллионнан астам расталған жағдай және аурудан 4,6 миллионнан астам адам қайтыс болды.

COVID-19-ның алғашқы айларында Дүниежүзілік денсаулық сақтау органдары, мемлекеттік органдар және жұртшылық аурудың қалай таралатынына және оның күнделікті өмірге қалай әсер ететініне сенімді болмады. 2020 жылдың 1 наурызында Біріккен Ұлттар Ұйымы COVID-19-ға жаһандық жауап беруді қолдау үшін 15 миллион доллар бөлді. Бір аптадан кейін, 7 наурызда, COVID-19 жағдайларының саны 100 000-ға жетті. Осыдан бірнеше күн өткен соң, 11 наурызда ДДҰ COVID-19 пандемиясын жариялады. COVID-19 тез арада Қытаймен шектелген сияқты көрінетін күрделі мәселеден бір түнде жаһандық денсаулық сақтау төтенше жағдайына айналды [2].

Еуропалық одақ Covid-19 уақытында

Пандемия басталғаннан бері ЕО басшылары бір-бірімен тығыз байланыста болды. Күзде ЕО-да жағдайлардың саны қайтадан өсе бастағандықтан, мемлекет және үкімет басшылары өздерінің тұрақты бейнеконференцияларын қайта бастады және олардың жауаптарын тығыз үйлестірді. Вирустың таралуын бәсеңдетуге де, ЕО – ға мүше мемлекеттер үшін экономикалық әсерді азайтуға да назар аударылады.

2020 жылдың 10 желтоқсанында Еуропалық Кеңес 750 миллиард еуро тұратын келесі ұрпақты қалпына келтіру қорын қабылдаудың соңғы қадамдарына жол ашты. COVID-19 пандемиясы кезінде және одан кейін ЕО-ның экономикалық және әлеуметтік қалпына келуіне қажетті шұғыл қаражат мүмкіндігінше тезірек бөлінеді. COVID-19 дағдарысы кезінде Еуропалық комиссия ЕО-ға мүше мемлекеттердің денсаулық сақтау жүйелеріне қолдау

көрсетті. Ол қаржыландыруды жұмылдырады және медициналық материалдарды, атап айтқанда жоспарланған вакциналарды, бет маскалары мен қорғаныс қолғаптары сияқты жеке қорғаныс құралдарын (ЖҚК), сондай-ақ дәрі-дәрмектерді, механикалық желдету аппараттарын және басқа да медициналық заттарды жеткізуді қамтамасыз ету үшін шаралар қабылдайды.

2020 жылдың 21 желтоқсанында Еуропалық дәрі-дәрмек агенттігі (ЕМА) BioNTech-Pfizer вакцинасын мақұлдады. ЕО мемлекеттері COVID-19 вирусына қарсы вакцинацияны 2020 жылдың 27 желтоқсанында бастайды [3].

Еуропалық комиссия бірнеше вакцина өндірушілерімен келісімдер жасады. Мысалы, Biontech компаниясының Pfizer және Moderna фармацевтикалық компанияларымен жасалған келісімшарттары ЕО-ға мүше мемлекеттер үшін ең перспективалы екі Covid - 19 вакцинасына сәйкесінше 300 миллион және 160 миллион дозаны қамтамасыз етті.

Сонымен қатар, қазан айында ЕО комиссиясы кімді бірінші кезекте вакцинациялау, әділ үлестіруге қалай қол жеткізу және ең осал адамдарды қалай қорғау керектігі туралы ұсыныстар жариялады.

Еуропалық одақ құны 3 млн евроны құрайтын «COVID-19» Орталық Азия мемлекеттерінде: дағдарысқа жауап беру шаралары» (CACCR) атты жан-жақты көмек көрсету пакетін іске қосуда. Оның мақсаты – Қазақстанға басты назар аударып, Орталық Азия мемлекеттерінің қажеттіліктерін қамтамасыз ету [4].

Еуропалық одақ Қырғызстанға дағдарыс кезінде білім беру және әлеуметтік қорғау салаларын қолдау бағдарламасы аясында 36 миллион еуро көлемінде бюджеттік көмек көрсетті [5].

ТМД елдері Covid-19 уақытында

Өткен жыл ТМД – ның барлық елдері үшін қиын болды-оның қорытындысы бойынша Достастық кеңістігінде негізгі макроэкономикалық көрсеткіштердің теріс динамикасы тіркелді. Елдер арасындағы өзара сауда 2019 жылмен салыстырғанда 12,5% – ға айтарлықтай қысқарды [6].

2020 жылғы 16 наурызда Қазақстанда коронавирус пандемиясының өршуіне байланысты төтенше жағдай режимі тұңғыш рет енгізілді. Қазақстанда Коронавирустық инфекция ауруының әкелінуі мен таралуының алдын алу мақсатында мемлекеттік шекарадағы өткізу пункттерінде, оның ішінде теміржол, автомобиль, әуе, теңіз көлігі объектілерінде 2020 жылғы 31 қаңтардан бастап санитариялық-эпидемиологиялық және көші-қон бақылауы күшейтілді. 2020 жылғы 11 мамырдан бастап қатаң шектеу шараларын жеңілдету басталды. Өкінішке орай, бұл халықтың сақтық шараларын қатаң сақтамауына әкелді, бұл өз кезегінде халықтың белсенді сыртқы және ішкі көші-қоны бар елдің ірі қалаларында инфекцияның таралуына әкелді [7].

Бір жыл бұрын, 2020 жылдың 30 наурызында Ресейде президент Владимир Путиннің коронавирустық эпидетке байланысты жұмыс істемейтіні туралы жариялаған алғашқы аптасы басталды. Демалыс күндері 5 сәуірге дейін созылуы керек еді, бірақ тек 12 мамырда аяқталды. Қоғамдық және экономикалық өмір ұзақ уақытқа қатып қалды: тек жазда елордада және аймақтарда мейрамханалар, фитнес-клубтар, кинотеатрлар және басқа да ойын-сауық орындары біртіндеп қайта жандана бастады. Коронавирусқа байланысты ұшуды тоқтата тұру авиация саласына шамамен 200-250 миллиард рубльді құрады. Тамақтану орындары мен азық-түлік емес дүкендердің жабылуы шамамен 65 миллиард рубль шығынға әкелді. Сауда орталықтары жалдау кірісінің 50% -. (300 миллиард рубльден астам) ала алмады. Ұлттық экономиканы қалпына келтіру ұзағырақ болады және тек 2022 жылы аяқталады, дейді сарапшылар. Олардың пікірінше, жаппай вакцинация елді қайта локдауннан құтқарады [8].

Коронавирус Қырғызстанда 2020 жылдың 18 наурызында Сауд Арабиясынан оралғаннан кейін Жалал-Абад облысының тұрғындарында пайда болды. Содан кейін шұғыл шаралар қабылданды және 22 наурыздан бастап карантин енгізілді. Белгілі болғандай, бұл сол кездегі ең қорқынышты емес еді. Жаппай истерия басталды, адамдар азық-түлік пен медициналық маскаларды сатып ала бастады, азық-түлік бағалары күрт көтерілді. Осы

толқудың аясында көптеген алыпсатарлар пайда болды, олар басқа адамдардың проблемаларын шешуге шешім қабылдады. Билік мұндай әрекеттерді тоқтатуға тырысқанымен, бұл өте жақсы болмады. Өнімдер мен дәрі-дәрмектерге қатысты алыпсатарлық жазға дейін, жағдай тыныш болғанға дейін созылды [9].

Пандемия уақыты бүкіл әлем бойынша ең ауыр кезеңдердің бірі болды. Барлық мемлекеттер шара қолданып, өз халқын, елін сақтап қалуға ат салысты. Омы орайда ТМД елдері де қалыс қалмады.

ТМД елдерінің барлығы дерлік өз тұрғындарын үйде болуға, өзін-өзі оқшаулауға шақырды. Осындай жағдай алғаш рет болғандықтан тұрғындар үшін, үкімет үшін үлкен соққы, үйреншікті емес жағдай болды. Сондықтан адамдарға үйде қалып, бетперде режимінде болу қиынға соқты. Үйде болу ережесімен қоса, әрдайым бетперде болу керек, сақтық, санитарлық шараларды қоғамдық жерлерде ұстану ұсынылды. Науқастар саны арта бастаған сайын сақтық шаралары да күшейді. Көбінесе елге вирусты әкелушілер басқа елден келген тұрғындар болып табылды. Осылайша, елден шығуға және кіруге шекаралар жабылды. Транспорттар тек белгілі бір уақытпен қозғалыс жасай бастады. Және балалардың сақтығы үшін онлайн режимге жіберілді. Ақ халатты жандарға үлкен қосамша сыйақы ақшалар берілді, 2 апта бойы режимді сақтап үйде қалған тұрғындарға да сыйақылар берілді. Бірақта ТМД елдерінде бұл шаралар науқастар санын азайта қоймады, бір қалыпта қалды деп айтуға болады. Барлық ТМД елдері бірдей шараларды қолданды деп айтуға болады.

Еуроодақ жоспарланғанның бәрін орындай ала ма, жоқ па, уақыт көрсетеді. Бірақ Еуропалық Одақтың COVID-19-ға экономикалық жауабы әлемдегі ең күшті болғаны анық. Пандемия жағдайында ЕО Үкіметтің көмек көрсету ережелерін бұрынғыдан да икемді етті, осылайша үлкен және шағын бизнес қажетті қолдауды ала алады [10].

ЕО пандемия уақытында тез арада шаралар қолданды. ТМД елдерімен салыстырғанда ЕО шаралары мықтырақ болды деп нық сеніммен айта аламыз. Өйткені, ЕО елдері де шекараларына тыйым салып, санитарлық нормаларды ұстанып, бетперде режимін енгізіп, онлайн режим енгізіп қана қоймай, басқа да ұсақ мәселелерге көңіл аударды. Астын сызып тұрып айтуға болатын шаралардың бірі ЕО кіші үлкен кәсіптердің шығынға ұшырамай, дағдарысқа түспеуіне көңіл бөлді. Барлық кәсіпті қамтып, оларды барынша қолдады. ТМД елдеріндегі тағы бір жағдай азық-түлік, тауардардың тапшылығы болса, ЕО ондай мәселелердің болмауын қолға алып, алдын алған болатын.

ТМД елдерімен ЕО салыстырғанда ЕО бұл кезеңмен жақсырақ күресті. Және де 12 жастан бастап вакцина ЕО елдерінде барлығы дерлік алған болатын. Ал ТМД елдерінде тапшылық болып, және тұрғындар тарапынан наразылық болған болатын.

ЕО елдерінің әр қашанда қиын жағдайларға дайын болып, оларды қамтамасыз етіп, әрдайым көмек бере алатындарын көрсеткен болатын.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Coronavirus disease (COVID-19) // URL: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1
2. History of COVID-19 // URL: <https://www.news-medical.net/health/History-of-COVID-19.asp>
3. FAQ: What is the European Union doing about the COVID-19 pandemic? // URL: <https://www.eu2020.de/eu2020-en/news/article/covid-19-pandemic-what-is-the-eu-doing-eu2020/238146>
4. Еуроодақ пандемия кезінде Орталық Азия елдеріне жан-жақты көмек көрсету пакетін іске қосты // URL: <https://azattyq-ruhy.kz/politics/10827-euroodak-pandemiia-kezinde-ortalyk-aziia-elderine-zhan-zhakty-komek-korsetu-paketin-iske-kosty/amp>
5. Пандемия кезінде ЕО Қырғызстанға 36 миллион еуро көлемінде көмек бермек // URL: <https://www.qazaqtimes.com/article/78667>

6. Как в СНГ планируют преодолеть последствия пандемии. Итоги круглого стола с участием экспертов стран Содружества на полях Экономического форума СНГ // URL: <https://e-cis.info/news/566/91213/?ysclid=lavu4idn80340908469>

7. Год пандемии: как Казахстан справлялся с коронавирусом // URL: <https://strategy2050-kz.turbopages.org/strategy2050.kz/s/ru/news/god-pandemii-kak-kazakhstan-spravlyalsya-s-koronavirusom-/>

8. Выдержанные меры: как россияне пережили год пандемии // URL: <https://iz.ru.turbopages.org/iz.ru/s/1143927/anastasiia-platonova-mariia-perevoshchikova-dmitrii-grinkevich/vyderzhannye-mery-kak-rossiiane-perezhili-god-pandemii>

9. Год коронавируса: Как проходила пандемия в Кыргызстане // URL: <https://kabar.kg/news/god-koronavirusu-kak-prokhdila-pandemiia-v-kyrgyzstane/?ysclid=lavumjf5oo910319752>

10. ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ НА ФОНЕ ПАНДЕМИИ: НЕ РАСПАД, А СПЛОЧЕНИЕ // https://www.ng.ru/dipkurer/2020-04-26/9_7853_europe.html?ysclid=lavwo0x7qr844393611 URL: <https://kabar.kg/news/god-koronavirusu-kak-prokhdila-pandemiia-v-kyrgyzstane/?ysclid=lavumjf5oo910319752>

XX ҒАСЫРДЫҢ І ЖАРТЫСЫНДАҒЫ ӘЙЕЛ ҚҰҚЫҒЫ МӘСЕЛЕСІ

Қасымжанова Ж.Е., Амрина М.С.
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Электрондық адресі: zhibek.kasymzhanova@bk.ru
Қарағанды қ.

Қазіргі кезеңдегі өзекті мәселелердің бірі гендерлік саясат, әйел құқығы тақырыптары. Сол әйел құқығы, бостандығы мәселесі XX ғасырд бас кезінен бастап қарастырылған мәселенің бірі. Сол кезеңдерде теңдік мәселесін кеңінен Қазақ баспасөз беттеріне мақала жазып, қазақ әйелдері туралы қазақ жазушылары жазған болса, Түркияда Ататүрік реформалары негізінде өзекті мәселе ретінде қарастырылды. «Айқап» журналы қазақтың ұлттық ақпараттық күн тәртібін қалыптастыру арқылы баспасөз бетіне қазақ қоғамындағы өзекті мәселелерді тұрақты шығарды. «Айқап» журналы мен «Қазақ» газеті маңына топтасқан қазақ зиялылары мынадай төрт мәселе көтерілгенде пікір таластырып, пікірлері кейде тоғысып, кейде қақтығысып жатты. Олар – жер, яки отырықшылық тұрмысқа көшу, бас қосу (жалпықазақ съезін шақыру), емлені бір ізге түсіру және мүфтилік. Бұл орайдағы таластар тартыстар қоғамдық ойға қозғау салып, ел санасының сергек тартуына әсер етті. «Бостандық, теңдік, оқу-білім, мәдениет» деген мәнді сөздер елдің «жүрегі мен тілінде ойнай бастады». Елдің бір-бірімен пікір алысуына, тұтасуына, бірегейліктің қалыптасуына әсер етті [1,396]. Менің түсінігімде, қазақ зиялыларының Айқап журналында әйел теңдігі мәселесін қозғауы әйелді ана, бала тәрбиесіндегі басты тұлға деп санауында. Айқап журналынан: Сақыпжамал Тілеубайқызы, Күлайым Өтегенова, Мағрипа Қойбағарова, Мариям Сейдалина деген есімдерді оқуға болады, бұл Айқап журналындағы мақала жазуында қазақ әйелдерінің де үлесі болғанын көрсетеді.

Мұғалім Файсалірахман Жибандаровтың «Қазақ қарындастарыма» деген мақаласында оқудың, жазудың пайдалы екенін. Газет-журналға мақала жазса немесе оқыса бұның дінге қарсы еместігін түсіндіргісі келді. «Құрметті қазақ қарындастарым! Мен сіздердің тұңғыш балаңыз орнында үмітті ең бірінші журналыңызға құтты болсын айтып, бір-екі сөз жазамын. Сіздер Россия қоластында алты миллиондай халықсыз. Сіздерге әлдеқашан өз жайларыңызды жазып тұруға, өзіңізді басқа халыққа танытуға һәм халық арасына пікір, ой таратуға бір журнал керек еді. Оның керектігін оқыған адамдарыңыз, шығаруға талаптанса да түрлі себеппен болған жоқ еді. Мінеки, Серәлин Жәнапләрі өзінің үміті һәм халқына болған